

POLIITTISEN EKOLOGIAN PERIAATTEITA JA MENETELMIÄ

Jaakko Nousiainen

Millä hyvänsä tieteenalalla käy niin, että sitä mukaa kuin tutkimus kehittyy ja laajenee, tulee sen piiriin uusia mielenkiintoisia ongelmia samalla kun eräät varhemmin keskeiset ilmiöt jäävät taka-alalle, mikä aiheuttaa painopisteen vaihtelun ajasta ja paikasta toiseen. Valtiotieteessä on tätä nykyä eräänä keskeisenä teemana poliittisen käyttäytymisen, tarkemmin sanoen vaali- eli äänestyskäyttäytymisen selvittely. Tällaisten tutkimusten ilmaantumista voidaan itse asiassa pitää varmana merkinä uudenaikaisen valtio-opin saapumisesta ao. maahan tai yliopistoon, niiden puuttumisen taas katsotaan viittaavan tietynlaiseen kehittymättömyyteen. Kun äänestyskäyttäytyminen ei laajemmissa puitteissa tarkasteltuna ole laatunsa puolesta muusta käyttäytymisestä jyrkästi erottuvaa vaan ainoastaan sosiaalisen käyttäytymisen yksi muoto,¹ ei ala ole voinut jäädä politiikan tutkijoiden yksityisomaisuudeksi; eräät huomattavimmista tutkimuksista ovatkin sosiologien käsialaa.

Vaalitutkimuksen alalla ovat kolme suurta maata, Amerikan Yhdysvallat, Englanti ja Ranska kukin kehittäneet omaperäisen menetelmänsä: USA paneelimenetelmän, Englanti kokonaiskuvan hahmottamiseen pyrkivän historiallis-deskriptiivisen tarkastelutavan ja Ranska vaalitulosten analysointiin perustuvan ekologisen metodin. Vaihtoehdot eivät tietenkään ole toisiaan poissulkevia; toisaalta aloitettiin vaalitutkimus Yhdysvalloissa viimeksi mainitulla menetelmällä, toisaalta on paneelitutkimus saanut Englannissa jälansijaa 1950-luvulla. Jälkimmäinen menetelmä on suhteellisen nuori, onhan Lazarsfeldin ja hänen tutkijatovereidensa Erie-tutkimuksen suorittamisesta kulunut vasta kaksi vuosikymmentä, kun taas vaalitulosten analysointi, poliittinen ekologia, juontaa juurensa pian puolen vuosisadan takaa. Paitsi että sillä on jo siten perinteitä, on se mielenkiintoinen tarkastelun kohde myös sikäli, että se on kehittynyt itsenäisesti ja vailla sanottavia keskinäisiä kosketuskohtia kahdessa maassa — Ranskassa ja Yhdysvalloissa — erilaiselta pohjalta lähtien ja suuressa määrin eri suuntaan.

Poliittinen ekologia on yksi inhimillisen ekologian haarautuma — ei kuitenkaan siinä mielessä, että se olisi kehittynyt kiinteässä yhteydessä tämän kanssa tai että ekologian yleisiä sosiologisia periaatteita olisi alettu tietoisesti soveltaa poliittisten ilmiöiden tarkasteluun. Suhde on pikemminkin sellainen, että politiikan tutkimuksen piirissä syntyi omaperäisesti, niin sanoakseni 'olosuhteiden pakosta' tietty menetelmä, jolla sitten havaittiin olevan olennaisia liittymäkohtia ekologiaan ja jota ryhdyttiin kutsumaan tällä nimellä. Menetelmän määräsi lähdeaineiston laatu; turvaututtaessa vaalitulostoihin jouduttiin väistämättä tarkastelemaan poliittisia ilmiöitä ja niiden suhdetta fyysiseen ja sosiaaliseen ympäristöön maantieteellisellä pohjalla ja kollektiivien puitteissa. Edellä sanottua vahvistaa käytetty terminologia. Ranskalaiset eivät tunne lainkaan nimitystä ekologia; André Siegfried omaksui sanonnan 'poliittisen mielipiteen maantiede' (*géographie de l'opinion politique*)² ja 'vaalimaantiede' (*géographie électorale*),³ kun taas nuoremmat tutkijat ovat vakiinnuttaneet termin 'vaalisosiologia' (*sociologie électorale*).⁴ Samaten puhui amerikkalainen Litchfield vielä 1940-luvun alussa 'alueellisesta menetelmästä' (*the areal method*) ja — Hartshornea jäljitellen — 'poliittisesta maantieteestä' (*political geography*).⁵ Vasta toisen maailmansodan jälkeen on lähinnä Rudolf Heberle pyrkinyt juurruttamaan yleiseen kielenkäyttöön nimityksen 'poliittinen ekologia'. Huomattava on, että poliittisen ekologian ei suinkaan tarvitse rajoittua vaalitutkimuksen piiriin, vaikka sitä onkin tähän mennessä käytetty voittopuolisesti äänestyskäyttäytymisen analysointiin.

Ekologiassa ei ole kysymys vain sosiaalisten ilmiöiden maantieteellisestä levinneisyydestä, vaan myös — ja ennen muuta — niiden keskinäisistä kausaalista ja funktionaalista suhteista.⁶ Samoin kuin kasviekologiassa tutkitaan, ei yhtä lajia vaan ko. alueen koko kasvistoa, samoin sosiaalisessa ekologiassa otetaan analysoitavaksi tietyn alueen sosiaalisten ilmiöiden koko monimutkainen verkosto. Tällä pohjalla Heberle haluaakin rajoittaa poliittisen ekologian vain niihin tutkimuksiin, jotka ottavat huomioon «kaikki mahdolliset» poliittiseen käyttäytymiseen vaikuttavat tekijät, ja jättää suppeammat, vain tiettyihin valittuihin tekijöihin kohdistuvat tutkimukset ulkopuolelle.⁷ Vaatimus on kyllä sopuinnassa ekologian elämänilmiöiden kollektiivisuutta korostavien peruseriaatteiden kanssa, mutta monet etenkin USA:ssa suoritettut tutkimukset eivät sitä täytä, ja käytännössä rajoitus lieneekin tarpeeton. — Katsoen siihen, ettei vaalitutkimuksia soviteta ekologian teoreettisiin kehyksiin eikä niissä käytetä sen yleistä käsitejärjestelmää (joita politiikan tutkijat eivät liene sanottavasti tunteneet), ovat eräät sosiologit sitäkin mieltä, etteivät tämänluonteiset tutkimukset varsinaisesti lainkaan kuulu inhimillisen ekologian piiriin.⁸

«After all, what is in a name?», sanoo Heberle.

Ekologinen menetelmä vaalitutkimuksessa merkitsee lyhykäisesti sanoen virallisista tilastoista saatavien alueellisten vaalitulosten vertaamista muihin saatavissa oleviin, ko. aluetta koskeviin tietoihin tarkoituksena löytää äänestyskäyttäytymisen ja muiden sosiaalisten muuttujien välisiä vastaavuuksia, siis selvittää äänestäjäkunnan rakennetta ja motiiveja. Olipa sitten kysymys voimakkaasti rajoitetusta tutkimustehtävästä tai periaatteessa kaikki näkökohdat huomioonottavasta kokonaisanalyysistä, on ensisijainen mielenkiinto käytännössä kohdistunut yhteiskuntaluokan ja puoluekannatuksen välisen suhteen sekä erilaisten poliittisten tekijöiden vaikutuksen selvittämiseen. Muut tekijät tulevat usein esille vasta sitten kun tätä tietä ei päästä tuloksiin. Erikseen on mainittava vaaleista poisjäämisestä ilmenevää poliittista passiivisuutta koskevat suhteellisen harvalukuiset tutkimukset.

Pohjaltaan menetelmä on sama kuin yksilöihin kohdistuvissa haastatteluin suoritetuissa tutkimuksissa; kummassakin tapauksessa yritetään saada selville ilmiöiden välisiä vastaavuuksia. Vain tutkimusyksiköt ovat erilaiset. Nyt voidaan kysyä, miksi sitten lainkaan käytetään alueellisiin yksiköihin perustuvaa ekologista metodologiaa, kun yksilöitä tarkastellen päästään tuloksiin paljon helpommin ja välittömämmin? Haastatteleamalla yksilöitä voidaan äänestyskäyttäytyminen asettaa välittömään yhteyteen monien erilaisten tekijöiden, kuten sukupuolen, iän, ammatin, tulojen, sivistystason, aikaisemman puoluekannan ja äänestysaikomusten jne. kanssa, kun taas ekologiassa johtopäätökset on tehtävä epävarmemmalla pohjalla päättelytietä ja vaikeasti tulkittavia ekologisia korrelaatioita käyttäen.⁹ Menetelmällä on puolellaan kaksi merkittävää etua, jotka tekevät sen käyttämisen oikeutetuksi. Ensimmäinen tutkijan tarvitsema perusaineisto on tavallisesti valmiiksi koottuna virallisessa tilastossa, kun taas paneelitutkijan on koottava materiaalisensa koulutetun haastattelijakunnan avulla, mikä tietenkin merkitsee myös huomattavia kuluja; toiseksi pitkän ajan kuluessa koottuihin tilastoihin nojautuva alueellinen tutkimus voi olla myös historiallinen, kun taas haastattelututkimus rajoittuu tiettyyn ajankohtaan tai joka tapauksessa hyvin lyhyeen kauteen.¹⁰ Tällaiset näkökohdat määräsivät menetelmän syntymisen, ja niiden varassa se yhäkin elää ja kehittyy.

*

Ranskalaisen valtiotieteen veteraanin André Siegfriedin nimi kytkeytyy erottamattomasti poliittisen ekologian tutkimukseen. Hänen v. 1913 ilmestynyt klassillinen teoksensa länsi-Ranskan «poliittisesta kuvasta»¹¹ laski vankan pohjan tälle tieteenalalle ja määräsi sen tulevan kehityksen tuossa maassa. Hänen oman menetelmänsä taas määräsi hänen maantieteellinen pohjakoulutuksensa — olihan hän kuuluisan Vidal de La Blachen oppilas. On niin muodoin hyvin ymmärrettävissä, että vielä tänäkin päivänä nähdään ranskalaisessa vaalisosiologiassa selviä liittymäkohtia inhimilliseen maantie-

teeseen. Nuorella iällään Siegfried oli itse ollut aktiivisesti mukana politiikassa, ja tästä saa ainakin osittaisen selityksen hänen mielenkiintonsa politiikan ilmiöitä kohtaan. Maantieteilijänä hän tarkasteli näitä nimenomaan alueellisissa puitteissa; hän kertoo kiinnittäneensä alun perin huomiota poliittisten mielipiteiden alueelliseen jakaantumiseen ja stabiilisuuteen ja halunneensa löytää selityksen noille «poliittisille ilmastoille», joiksi hän toistaan eroavia käyttäytymisalueita nimitti. Teoksen piti olla ensimmäinen laajemmassa sarjassa, ja jonakin päivänä hän toivoi voivansa julkaista *Tableau politique de la France sous la Troisième République*. Ainoaksi jatkoksi jäi kuitenkin Ardèchen departementista v. 1948 ilmestynyt tutkimus.¹²

Ensimmäisessä tutkimuksessaan Siegfried kehitti hyvin tunnetun menetelmänsä, joka säilyi olennaisesti muuttumattomana. Hän jakaa laajan tutkimusalueensa pienempiin osiin ja analysoi niitä kutakin huolellisesti lähtien luonnonmaantieteellisistä piirteistä ja edeten tarkastelemaan asutuksen laatua, elinkeinajakautumaa, taloudellisten ryhmien keskinäistä sosiaalista etäisyyttä ja valtasuhteita ja tästä seuraavaa luokkajakoa sekä viimein näiden luokkien poliittisia kannanottoja. Hän ei tutki varsinaisesti puoluekannatusta vaan suurten mielipidelinjojen, oikeiston ja vasemmiston välisiä eroja. Oikeistolaisina hän pitää alueita, jotka enimmäkseen lähettävät parlamenttiin edustajia, jotka enimmäkseen asennoituvat sen äänestyksissä oikeistolaisittain; vastaavalla tavalla todetaan vasemmistolaisten 'ilmastojen' olemassaolo. Menettely johtui kolmannen tasavallan puoluelaitoksen kehittymättömyydestä. Edellä sanotusta selviää, että huomio kiinnitetään ensi sijassa yhteiskuntaluokkiin. «Sosiaalinen rakenne, toisin sanoen yhteiskunnan jakaantuminen sosiaalisiin luokkiin esittää ratkaisevaa osaa mielipiteenmuodostuksessa ja äänen suuntautumisessa.» Merkitsevä ei kuitenkaan ole ns. objektiivisiin kriteereihin pohjautuva jako vaan yksilöiden subjektiivinen käsitys heidän omasta luokastaan ja sen eduista.¹³ Yhteiskuntaluokka ei tietenkään ole ainoa selittävä tekijä; Siegfriedin menetelmälle on ominaista yksityiskohtainen perehtyminen alueen rakenteeseen, historiaan ja olosuhteisiin kaikkien mahdollisten tekijöiden löytämiseksi. Esille tulevat mm. sellaiset seikat kuin menneen ajan tapahtumiin ja olosuhteisiin perustuvat erilaiset traditiot, uskonto, arvovaltaisten yksilöiden, puolueiden ja ehdokkaiden vaikutus, vieläpä rodulliset erityisominaisuudetkin.¹⁴ Nimenomaan Ardèche-tutkimuksessa osoittautui katolisten ja protestanttien välinen vastakohtaisuus ratkaisevaksi. Siegfried ei takerru keinotekoiseen hallinnolliseen jaoitukseen vaan tutkii «luonnollisia» käyttäytymisalueita ja kiinnittää erityistä huomiota näiden välisiin rajavyöhykkeisiin. Hän toteaa useiden tekijöiden läsnäolon, mutta ei käytä tilastomatematiikkaa niiden keskinäisen vaikutusvoiman mittaamiseen. Luonteenomaista Siegfriedille onkin täydellinen pidättäytyminen varsinaisista matemaattisista menettelytavoista. Hänen

tutkimuksistaan ei löydä edes tilastotaulukoita, mutta sitäkin enemmän graafisia esityksiä. Vertailut suoritetaan suurelta osalta visuaalisesti, kartogrammojen ja diagrammojen pohjalla.

Ranskan valtiotieteellisen tutkimuksen aloittaessa toisen maailmansodan päätyttyä renessanssinsa kolme vuosikymmentä kestäneen hedelmättömän kauden jälkeen tuli vaalisosiologiasta sen keskeinen ala. *Fondation National des Sciences Politiques* on omistanut sille useita julkaisusarjansa niteitä, ja sadoissa lienee laskettava niiden artikkeleiden ja julkaisemattomien kirjoitusten (yliopistollisten opinnäytteiden) luku, joissa selostetaan suoritetuja tutkimuksia. Siegfriedin metodologia on arvosteltu ja sitä on pyritty jossakin määrin parantamaan, mutta kukaan ei liene vaatinut sen perinpohjaista uudistamista. Tehdyt tutkimukset voidaan jakaa toisaalta koko maan käsittäviin yleisteoksiin ja toisaalta alueellisesti ja ajallisesti rajoitettuihin monografioihin. Edellisistä laajin on professori Goguelin selkeä esitys — eräänlainen kartasto — puolueiden suhteellisista äänimääristä departementeissa vuodesta 1870 vuoteen 1951.¹⁵ Tässä teoksessa on myös ensimmäisen kerran yritetty jonkinlaista synteesiä.

Monografioissa on pyrkimyksenä ollut rajoittuminen yhä pienempiin tutkimusalueisiin ja pääseminen yhä pienempiin yksiköihin. Tyypillisiä tälle suuntaukselle ovat Pierre Georgen ja Robert Arambouroun tutkimukset, joista edellinen kuuluu kaupunkiekologian, jälkimmäinen puhtaan maaseutuekologian piiriin.¹⁶ George otti tutkiakseen Pariisin liepeillä sijaitsevan pienen esikaupunkikunnan Bourg-la-Reinen poliittista rakennetta vapautumisen jälkeen. Hän teki huolellista työtä selvittäessään virallisten väestöluetteloiden pohjalla kunnan eri osien taloudellisen ja sosiaalisen rakenteen ja havaitsi eräitä numerollisia yhdenmukaisuuksia sen ja poliittisen mielipidejakautuman välillä, mutta kun yksiköitä (äänestysalueita) oli vain kolme ja nekin joka suhteessa hyvin samanlaisia, jäivät tulokset jotenkin laihoiksi. Tosiasiahan on, ettei tuollainen vähäinen pikkukaupunki sovellu ekologisen tutkimuksen kohteeksi, koska noin pienellä perusjoukolla ei pystytä paljoakaan osoittamaan. Niinpä tuntuukin hiukan liian rohkealta Georgen johtopäätös, jonka mukaan likimain kaksi kolmannesta palkkatyöntekijään äänistä annettiin kommunistiselle ja sosialistiselle puolueelle ja viimeinen kolmannes kansantasavaltalaiselle liikkeelle. Arambourou kuuluu Siegfriedin kärkevimpiin arvostelijoihin; hän vaatii luopumista mekaanisesta tilastollisesta vertailusta (josta Siegfriediä tuskin kuitenkaan voitaneen oikeutetusti syyttää) ja menemistä mahdollisimman lähelle ihmisten jokapäiväistä elämää.¹⁷ Tämän mukaisesti hän rajoittaa voimakkaasti tutkimusalueensa ja analysoi sitä lähtien pienimmästä mahdollisesta yksiköstä, äänestysalueesta, joka maaseudulla kuitenkin tavallisimmin yhtyy kuntaan. Ja tällöin hän joutuu myös sen ongelman eteen, joka kohtaa syvälle menevää ekologista tutkimusta: mitattavissa olevien taloudellisten ja sosiaalisten tekijöiden ohella hän löy-

tää tekijöitä, joille hän ei voi antaa numerollisia arvoja, vaan joita hän joutuu käsittelemään 'kvalitatiivisina'. Tutkimus on luonteeltaan historiallinen, ts. siinä kiinnitetään suurta huomiota mielipiteenkehitykseen, ja eräitä sen merkittävimpiä tuloksia on «pienen paikallisten persoonallisuuksien» vaikutusvallan korostaminen. Tässä tulee jälleen ilmi mielipiteenjohtajien ja pienryhmien merkitys poliittisessa kannanmuodostuksessa.

Vaalisosiologiasta on kehittynyt eräs Ranskan omintakeisimpia tieteenaloja, ja siten siihen sisältyy useita erityispiirteitä. Näistä ensimmäisenä voidaan mainita Siegfriedin perintönä jättämä tutkimuksen maantieteellinen pohja, jota edellä on selvitetty. Tutkimukset alkavat jotakuinkin säännöllisesti maantieteellisten piirteiden esittelyllä, pysyvät tiukasti alueellisella pohjalla ja käyttävät maantieteelle ominaisia esitystapoja. Niinpä Goguel voi hyvällä syyllä pitää «maantieteellistä koulukuntaa» vaalisosiologian isänä ja katsoa sillä yhäkin olevan likeisiä liittymäkohtia inhimilliseen maantieteeseen.¹⁸

Toiseksi kiintyy huomio tutkimusten *case study*-luonteeseen. Tavallisimmin ne keskitetään suhteellisen pienelle alueelle (kaupunkiin, maalaiskuntaan, departementtiin jne.), selviä hypoteeseja ei aseteta eikä tehtävää periaatteessa rajoiteta, vaan aineistoa kerätään mahdollisimman paljon kokonaisanalyysiin pyrkien. Tutkimus muodostuu tällöin deskriptiiviseksi; alueen koko, tarkastellun jakson pituus ja tilastojen saantimahdollisuudet määräävät sen luonteen ja laajuuden.

Vaalisosiologialle on edelleen ominaista tilastollisten menetelmien kehittymättömyys. Normaalisti tyydytään vain jakautumien esittämiseen yksinkertaisissa taulukoissa ja graafisissa kuvioissa, eikä visuaalisia havaintoja tarkenneta laskemalla tunnuslukuja noista jakautumista. Osittain tämä johtuu tutkimusten alueellisesta rajoittuneisuudesta ja yksiköiden vähälukuisuudesta, mutta toisaalta menettely on sama laajemminkin analyysissä. On hämmästyttävää havaita, kuinka vähän tähän seikkaan on kiinnitetty huomiota menetelmää koskevassa periaatteellisessa ja käytännöllisessä keskustelussa. Tilastomenetelmien harvalukuisista kehittämisspyrkimyksistä mainittakoon Sauerwein ja de Vulpianin yritykset soveltaa Guttmanin asteikkoanalyysia vaalisosiologiaan ja Leleun indeksien laskemista koskevat ehdotukset.¹⁹ Heberle puoltaakin maantieteellisen tarkastelun täydentämistä tilastollisella, kun taas Davis kehoittaa ranskalaisia ottamaan oppia amerikkalaisista haastattelumenetelmistä.²⁰

Viimein on mainittava vaalisosiologialle tunnusomaisena piirteenä teorianmuodostuksen vähäisyys — sen miltei täydellinen puuttuminen. Tämä toteamus voidaan kyllä kohdistaa poliittiseen ekologiaan kokonaisuudessaan, jopa vaalitutkimukseen yleensäkin. Tutkimusta on pyritty yhtenäistämään, mutta pääasiassa vain antamalla tutkimustekniikkaa koskevia käytännöllisiä

ohjeita, kun taas — niin teoreettisiksi kuin ranskalaisia joskus sanotaankin — sille ei ole laadittu minkäänlaista teoreettista kehystä, eikä tuloksista ole toistaiseksi yritetty muodostaa loogillista järjestelmää.

*

Muualla Euroopan mannermaalla liittyy ekologinen tutkimus läheisesti ranskalaiseen koulukuntaan. Niinpä piti Heberle Siegfriedin kirjaa esikuvanaan suorittaessaan tutkimuksensa kansallissocialismin valtaanpääsystä Schleswig-Holsteinissa.²¹ Huomattavin ero menetelmässä on siinä, että Heberle vie analyysinsä yhden asteen pitemmälle, ts. hän testaa sikäli kuin mahdollista kaikki havaintonsa korrelaatiolaskelmilla ja voi siten esittää tarkempia ja varmempia tuloksia kuin ranskalainen edeltäjänsä. Alue oli erityisen sopiva ekologisen tarkastelun kohde, koska se oli sekä taloudellisesti ja sosiaalisesti että poliittisesti hyvin erilaistunut. Yleisesti todettiin kansallissocialistien menestyneen parhaiten alueilla, joilla sosiaalinen kerrostuminen ei ollut voimakasta, joilla kyläyhdykunnat olivat yhtenäisiä ja joilla maanviljelys oli erikoistunutta ja sellaisena herkkää suhdannevaihteluille. Pääasiallinen kannatus tuli siten pieniltä itsenäisiltä perheviljelijöiltä, joiden motivaatiossa taloudelliset seikat olivat etualalla. Myös Belgian vaalitutkimus edustaa ranskalaista suuntausta, mutta eroaa siitä ollessaan vähemmän maantieteellinen ja enemmän tilastollinen kuin tämä. Vuosien 1950 ja 1954 vaaleista suoritettua tutkimuksessa²² kiinnitetään erityistä huomiota demografisiin, taloudellis-sosiaalisiin ja uskonnollisiin tekijöihin. Vaalisosiologiasta ovat edelleen saaneet virikkeensä mm. ruotsalaisen Sven Rydenfeltin ja tämän kirjoittajan kommunismin joukkokannatusta käsittelevät tutkimukset.

*

Amerikan Yhdysvalloissa ekologinen vaalitutkimus virisi ensimmäistä maailmansotaa seuranneina vuosina, lähinnä Chicagon yliopiston suojissa. Neljän vuosikymmenen aikana on tutkimuksia suoritettu paljon, mutta kun niistä suuri osa on hajallaan aikakauslehdissä, on kokonaiskäsityksen saaminen alan julkaisuista vaikeata. Aikaisemmin on mainittu, että amerikkalainen ekologia eroaa metodisesti eräissä olennaisissa kohdin ranskalaisesta. Osittain tämä johtuu tutkimuskohteen, ts. Yhdysvaltain poliittisen elämän erikoislaatuisuudesta, mutta pääasiassa kuitenkin tutkimuksen lähtökohdasta ja tutkijoista itsestään. Ranskassa vaalisosiologia erkani inhimillisestä maantieteestä, kun taas Atlantin toisella puolella se liittyi alun alkaen kiinteästi valtiotieteeseen, ja kieltämättä sillä oli kosketuskohtia myös sosiaaliseen ekologiaan, mihin viittaa myös tutkimuksen ensimmäinen 'kotipaikka', Chicago. Näin ollen alettiin poliittiseen ekologiaan soveltaa kehittyville sosiaalitieteille ominaisia tilastollisia menettelytapoja. Maantieteellinen pohja

tietenkin säilyi, koska lähdeaineisto vaati sitä, mutta se ei tullut likimainkaan yhtä korostetusti esille kuin ranskalaisessa tutkimuksessa. Tässä suhteessa edustavat amerikkalaiset tutkimukset kyllä monia eri variaatioita; eräissä käytetään puhtaasti maantieteellistä, deskriptiivistä tarkastelutapaa, kun taas toiset lepäävät kokonaan tilastollisen analyysin varassa. Olipa lähtökohta mikä hyvänsä, on Yhdysvalloissa kuitenkin yleensä pyritty paljon enemmän kuin Ranskassa käyttämään hyväksi tilastomatematiikan keinoja.

On toinenkin merkittävä ero. Ranskalaisessa vaalisosiologiassa pyritään normaalisti kokonaisanalyysiin valitulla alueella, kun taas Yhdysvalloissa on tällaisten laajempien tutkimusten rinnalla merkittävä sija voimakkaasti rajoitettuihin tavoitteisiin tähtäävillä suppeammilla erityistutkimuksilla. Näissä voidaan ottaa esille vain yksi ainoa hypoteesi ja todeta sen paikkansapitävyys; saatetaan esim. analysoida jonkin väestöryhmän väitettyä poikkeuksellista käyttäytymistä joissakin presidentinvaaleissa tai äänestyskäyttäytymisen jotakin yksityistä osakysymystä pitemmän ajanjakson puitteissa. Tai joka tapauksessa rajoitetaan tutkimus usein vain muutamien ryhmien tietynlaista käyttäytymistä koskevaksi. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta on vielä tuonnempana puheeksi tuleva Litchfieldin Detroit-tutkimus. Samoin kuin Ranskassa on Yhdysvalloissakin päähuomio kiinnitetty taloudellisen-sosiaalisen rakenteen ja poliittisen kannanoton väliseen suhteeseen, joskin myös jälkimmäisen maan poliittisen elämän luonne tuo korostetusti esille «puoluekoneiden» ja yksityisten «bossien» vaikutuksen.

Ensimmäisiä tunnetuimpia töitä olivat Yhdysvalloissa 1920-luvulla ilmestyneet A. N. Holcomben teos *The Political Parties of Today* (New York 1924) ja Stuart Rican ekologiset havainnot kirjassa *Quantitative Methods in Politics* (New York 1928). Holcombe keskittyy tutkimuksessaan analysoimaan taloudellisten intressien ja kahden suuren puolueen kannatuksen välistä suhdetta liittovaltion eri osissa ja joutuu loppujen lopuksi tunnustamaan regionaalisten tekijöiden ensiarvoisen merkityksen mielipiteenmuodostuksessa. Samaan tulokseen päätyy Rice; hän erottaa toisistaan konservatiiviset ja radikaaliset kulttuurialueet mutta ei pysty löytämään niille selitystä elinkeinoryhmityksestä tai luokkajaosta ja ehdottaa sovellettavaksi poliittisten kannanottojen synnyn ja leviämisen tutkimukseen antropologien käsitteitä kulttuurialueista ja kulttuurin sulautumisesta.

Gosnellin toisen maailmansodan aikana ilmestynyt tutkimus Pennsylvanian, Wisconsinin, Iowan, Kalifornian, Illinoisin ja Louisianan osavaltioista tulee mainituksi aina puhuttaessa poliittisen ekologian kehityksestä Yhdysvalloissa.²³ Alueet ovat rakenteeltaan erilaisia ja sijaitsevat eri osissa liittovaltiota, joten tutkimus antaa jonkinlaisen yleiskuvan koko tuon suuren maan 'vaalimaantieteestä'. Kun tehtävä on näin laaja ja teos jotenkin suppea, ei monografioissa ole voitu välttää tiettyä pintapuolisuutta. Toisaalta

Gosnell käyttää mahdollisimman paljon hyväkseen tilastomenetelmiä ja huomauttaakin, että ilman niitä saman asian esittäminen paisuttaisi kirjan sivumäärältään moninkertaiseksi.²⁴ Näiden menettelytapojen käyttöön hänellä kuitenkin liittyy yksityiskohtainen tutustuminen ao. alueen taloudellisiin, sosiaalisiin ja poliittisiin erityisolosuhteisiin. Myös Gosnell ottaa ensi sijassa esille taloudellissosiaaliset tekijät, mutta kiinnittää niiden ohella huomiota eräisiin muihinkin muuttujiin, kuten puolueoloihin ja väestön kansalliseen ja uskontunnustukselliseen rakenteeseen sekä kaupunkimaistumiseen. Hänen tutkimuksensa kohdistui ajanjaksoon, jolloin puolue-elämässä oli tapahtumassa radikaalisia muutoksia, ja sen yleistuloksen hän esitti seuraavasti: «Vaikka alueellisten, uskonnollisten ja traditioon liittyvien tekijöiden vaikutus onkin vielä tärkeä kansallisessa politiikassa ja pystyy synnyttämään taloudellisista näkökohdista riippumatonta poliittista käyttäytymistä, osoittaa analyysi kuitenkin, että kaksi suurta puoluetta jakaantuvat yhä enemmän tuloryhmien mukaan. Demokraattisesta puolueesta on tulemassa alempien tuloryhmien — järjestäytyneiden teollisuustyöntekijäin ja liittohallituksen työllisyys-, maatalous-, asunto-, lainaus- ja muista ohjelmista hyötyvien puolue. Republikaanisesta puolueesta toisaalta on tulemassa korkeampien tuloryhmien puolue — liikemiesten, vapaan ammatin harjoittajain, *white-collar*-työntekijäin ja sellaisten riippumattomien maanviljelijäin puolue, jotka eivät tunne hyötyneensä maatalousohjelmista.»²⁵

Tähänastisista amerikkalaisista tutkimuksista laajin on V. O. Keyn mahdettava teos Yhdysvaltain etelän politiikasta.²⁶ Se ei kuitenkaan ole pelkästään vaalitutkimus; vaikka sen yksityisiin osavaltioihin kohdistuvissa monografioissa kiinnitetäänkin suurta huomiota äänestyskäyttäytymisen analysointiin, tähtää se kokonaisuutena vielä pitemmälle, nimittäin kuvaamaan demokraattisten etelävaltioiden poliittista elämää kokonaisuudessaan. Tällöin siinä tulee valaistuksi puoluepolitiikka eri puolilta, johtajineen, kaadereineen, kannattajineen ja valtamenetelmineen. Keyn johtopäätös on, että neekerikysymys on se tekijä, joka nykyään säilyttää etelävaltiot demokraattisina ja pitää tämän puolueen koossa, kun taas taloudelliset intressit ovat menettäneet aikaisemman merkityksensä. Keyn tutkimuslinjaa on jatkanut hänen oppilaansa John H. Fenton, joka julkaisi kolme vuotta sitten väitöskirjatyönsä ns. reunavaltioiden, pohjoisen ja etelän välillä sijaitsevien osavaltioiden politiikasta.²⁷

Maaseutuekologian piiriin kuuluu myös Lipsetin teos *Agrarian Socialism*,²⁸ jossa tutkitaan talonpoikaisradikalismia, *the Cooperative Commonwealth Federation*-puolueen kehitystä, valtaanpääsyä, joukkokannatusta ja toimintatapoja Saskatchewanin osavaltiossa Kanadassa. Aihe oli erityisen mielenkiintoinen sikäli, että maakunnassa v. 1944 enemmistöaseman saavuttanut C.C.F. oli ensimmäinen Pohjois-Amerikan mannermaalla valtaanpäässyt so-

sialistinen liike, ja tulosten voidaan katsoa liittyvän niihin havaintoihin, joita jo aikaisemmin oli eri maissa tehty talonpoikaisradikalismien edellytyksistä ja kannatuspohjasta.

Esimerkkeinä poliittisesta kaupunkiekologiasta on mainittava ennen muuta 1930-luvulla suoritettut Gosnellin tutkimus Chicagosta ja Litchfieldin tutkimus Detroitista.²⁹ Näistä jälkimmäinen on metodisesti eräissä suhteissa mielenkiintoinen. Litchfield on rajoittanut voimakkaasti tehtävänsä ja analysoi vain tiettyjen ryhmien käyttäytymismuotoja, ts. osallistumista vaaleihin sekä demokraattien ja «kolmannen puolueen» kannatusta. Kaupungin väestön hän jakaa viiteen kansallisuus- ja roturyhmään (valkoisiin amerikkalaisiin, neekereihin, venäläisiin, puolalaisiin ja italialaisiin) ja kolmeen tuloryhmään; näistä erityisesti jälkimmäisen luokituksen suorittaminen vaati paljon työtä. Kerätyn aineiston analysointi tapahtui erikoisella tavalla. Litchfield hylkää monimutkaisen korrelaatiomenetelmän ja turvautuu yksinkertaisempaan keinoon: hän ottaa perusjoukosta (äänestysalueista) yhden kolmasosan käsiteltävän näytteen, lajittelee äänestysalueet kansallisuus-, rotu- ja tuloryhmiin sekä laskee viimein suoritusmuotojen keskimääräiset arvot kussakin ryhmässä. Tiettyyn rotu- tai kansallisuusryhmään vietiin äänestysalue, jossa vähintään 10 % väestöstä kuului siihen. Raja tuntuu kovin alhaiselta, mutta tutkija huomauttaa, että itse asiassa tuo 10 % mittaa huomattavasti suurempaa vierasperäistä yhdyskuntaa. Tässäkin tutkimuksessa tuli ilmi piirteitä puolueolojen uudenslaisesta kehityksestä, selvimmin neekeriväestön kohdalla. Kehitys oli samansuuntainen kuin monilla muillakin pohjoisilla teollisuusalueilla. V. 1930 nekeriyhdyskuntien äänistä annettiin keskimäärin vain 19.5 % demokraateille, mutta kahdeksan vuotta myöhemmin peräti 67.9 %. Muutos alkoi vuoden 1932 vaaleissa, joita on pidetty historiallisina sikäli, että niissä päättyi neekereiden sokea uskollisuus republikaanista puoluetta kohtaan. Samoin kohosi tämän väestöryhmän äänestysprosentti yli kaksinkertaiseksi.

*

Kuten sanottu, lähdeaineiston laatu sallii ekologisen tutkimuksen ulottamisen käsittämään pitkiä ajanjaksoja, ja useat työt ovatkin luonteeltaan suuressa määrin historiallisia. Keskeisen huomion kohteeksi on tällöin joutunut alueellinen mielipiteenkehitys, ei kuitenkaan niinkään paljon poliittisten kannanottojen muuttuminen kuin niiden pysyvyys. Poliittisten asenteiden alueellisen stabiilisuuden toteaminen onkin ehkäpä näkyvin yhteinen piirre noissa lukuisissa erilaatuisissa ekologisissa tutkimuksissa. Siegfriedistä lähtien ovat tutkijat pyrkineet kartoittamaan ns. poliittisia ilmastoja ja etsimään niiden syntyyn ja säilymiseen vaikuttavia tekijöitä. Ilmiö on havaittu niin hyvin Ranskassa kuin Yhdysvalloissa, Saksassa, Ruotsissa ja Suomessakin, ja pohjaltaan on kysymyksessä sama asia, puhuttiinpa sitten ilmastoista,

käyttäytymisalueista tai — Ricen tapaan — kulttuurialueista. Kukaan ei kuitenkaan ole toistaiseksi yleisemmin määritellyt tämän poliittisen ilmaston käsitteen sisältöä. Tarkastellessaan sen käyttöä saa vaikutelman, että se ei ole täysin identtinen sitä laajemman käyttäytymisalueen käsitteen kanssa. Ahvenanmaa muodostaa epäilemättä ruotsalaisen käyttäytymisalueen, mutta voidaanko sitä pitää myös ruotsalaisena ilmastoalueena? Tällaisen olemassaolon katsotaan usein edellyttävän, että käyttäytymisen jatkuva yhdenmukaisuus ei johdu välittömästi tai ensisijaisesti väestön sosiaalisesta rakenteesta eikä muista puoluejakautumaa yleisesti määrävistä taloudellis-sosiaalisista tekijöistä vaan joistakin vaikeammin todettavista seikoista, joita yksilöt itse eivät juuri pysty tiedostamaan, jotka ovat luoneet ko. alueelle tietynlaisen poliittisen ilmapiirin ja joiden vaikutus tämän mukaisesti ei rajoitu johonkin yksityiseen ryhmään vaan ulottuu yli koko alueen ja periaatteessa kaikkiin ryhmiin — niin kuin ilmastolle sopiikin. Monet tutkijat puhuvatkin tässä yhteydessä regionaalista tai sektionaalisista tekijöistä vastakohtana taloudellista ja sosiaalista laatua oleville tekijöille.³⁰ Näiden mainitseminen ei tietenkään ole vielä minkäänlainen selitys vaan merkitsee ainoastaan ilmastoalueen olemassaolon tunnustamista; nykyisyydestä tai menneisyydestä olisi löydettävä ne perimmäiset tekijät, jotka ovat tuon alueellisen käyttäytymismuodon synnyttäneet ja jotka sitä ylläpitävät. Sitä paitsi on osoitettu tapauksia, joissa käyttäytyminen onkin loppujen lopuksi riippuvainen kouriintuntuvista taloudellisista seikoista — esim. maanviljelyksen laadusta — eikä väite-tyistä, enemmän tai vähemmän mystillisistä 'ilmastotekijöistä'.³¹

Ilmasto- tai käyttäytymisalueiden mielipiteenmuodostukseen vaikuttavien tekijöiden löytämisen vaikeus on ennen muuta siinä, että ne eivät usein ole enää tällä hetkellä välittömästi vaikuttamassa, joten niitä on etsittävä menneisyydestä; ne ovat toisin sanoen synnyttäneet aikanaan käyttäytymismuotoja, jotka säilyvät kulkien jopa perintönä sukupolvesta toiseen. Tällöin joudutaan tekemisiin traditioiden kanssa. «Kuta enemmän olemme askarrelleet näiden kysymysten parissa, sitä todennäköisemmältä meistä tuntuu, että nämä alueet ovat saaneet omaleimaiset piirteensä hyvin kauan sitten ja että selityksiä on niin muodoin etsittävä kaukaa historiasta», huomauttaa Rydenfelt pohtiessaan Ruotsin kommunististen ilmastoalueiden ongelmaa.³² Poliittisia perinteitä on niin hyvin suurilla kuin pienilläkin alueilla: kokonaisilla valtioilla, maakunnilla, itsehallintokunnilla, kyläyhdyskunnilla jne. — ylipäänsä kaikenkokoisilla «luonnollisilla» alueilla. Traditioksi muuttuva käyttäytymismuoto voi saada alkunsa mitä erilaisimmista olosuhteista ja tapahtumista, joilla on riittävän suuri vaikutusvoima. Poliittisten ilmasto-ongelma liittyykin läheisesti kysymykseen kannanmuodostuksen perinteellisyydestä ja perinnöllisyydestä. Ranskalaiset ovat katsoneet voivansa eräissä tapauksissa mennä jopa suureen vallankumoukseen saakka, kun taas meidän maassamme on viitattu mm. sellaisiin seikkoihin kuin varhaisempiin maanomistusoloihin,

kansalaissodan ja sen jälkeisen työväenliikkeen kriisikauden tapahtumiin sekä 1930-luvun pulakauden kokemuksiin.³³ Erityisesti Ranskassa on havaittu, että pitkäaikaisissa traditioissa ei ole kysymys niinkään määrätyn puolueen kannattamisesta kuin konservatiivisesta tai radikaalisesta perus-asenteesta, joka säilyy puolueiden ja ohjelmien vaihtuessa.

Kuten sanottu, tähän mennessä on ensisijainen huomio kiinnitetty mieli-piteenmuodostuksen alueelliseen pysyvyyteen, kun taas 'ilmastonvaihteluista' ja sosiaalisen rakenteen muuttumisen vaikutuksesta on käytettävissä vähemmän tutkimusten antamaa tietoa. Kuitenkin kaipaisivat erityisesti nämä tilanteet analysointia.

Useat seikat vaikeuttavat vaalitutkimuksen tulosten vertailua ja yleistyksen suorittamista kansainvälisellä tasolla. Toisaalta kukin tutkija käyttää omaa tekniikkaansa ja käsitejärjestelmäänsä, toisaalta historiallisten tekijöiden liittyminen monimutkaisella tavalla tämänhetkisiin taloudellisiin ja sosiaalisiin tekijöihin ja samojen tekijöiden erisuuntainen vaikutus erilaisessa ympäristössä aiheuttaa sen, että on kovin työlästä löytää poliittista käyttäytymistä yleisesti selittäviä yhdenmukaisia muuttujia. Lisäksi vaalitavat ja puoluejärjestelmät vaihtelevat maasta toiseen, mikä rajoittaa vaalitulosten vertailukelpoisuutta. Niinpä tällä hetkellä mahdolliset yleistykset ovatkin vielä kovin karkeita eivätkä suinkaan poikkeuksettomia.

Ensimmäinen käyttökelpoinen, ensi sijassa ekologisiin tutkimuksiin pohjautuva «käyttäytymiskaavio» on amerikkalaisten sosiologien laatima.³⁴ Lipset ja hänen kollegiansa lähtevät siitä, että kaikissa taloudellisesti kehittyneissä maissa alempiin tuloluokkiin kuuluvat ihmiset äänestävät ensi sijassa vasemmistoa, ylempiin tuloluokkiin kuuluvat taas oikeistoa. Kun kuitenkin osa edellisistä äänestää oikeistopuolueita ja jälkimmäisistä vasemmistopuolueita, on pyrittävä selvittämään tuloluokkien sisällä vaikuttavia tekijöitä. Lähinnä kiinnostavat tällöin alempien tuloluokkien sisällä vallitsevat eroavuudet.

Vasemmiston kannatus tulkitaan tavallisesti tyytymättömyyden ilmaukseksi. Kun nyt kuitenkin on havaittavissa eroja ns. alempien luokkien käyttäytymisessä, täytyy näiden johtua 1) muiden tarpeiden aiheuttamista turhautumista tai tyydytyksestä tai 2) olosuhteista, jotka helpottavat tai vaikeuttavat vasemmistolaisuutena ilmenevän poliittisen reaktion syntymistä. Tällaisia täydentäviä tai kompensoivia tarpeita ovat ennen muuta tulon varmuus, työn tuottama tyydytys ja sosiaalisen arvostuksen tarve. Siitä, että jokin ryhmä on taloudellisesti heikossa asemassa ja että muut tässä mainitut seikat suosivat sen piirissä radikalismia, ei kuitenkaan vielä automaattisesti seuraa, että tyytymättömyys purkautuu muutokseen pyrkivien puolueiden kannatuksena. Oma merkityksensä on näistä tekijöistä riippumattomilla ulkonaisilla olosuhteilla kuten ryhmän sisäisillä yhteyksillä ja yhteyksillä ulkopuolisiin, mahdollisuuksilla oman aseman parantamiseen yksilöllisin kei-